

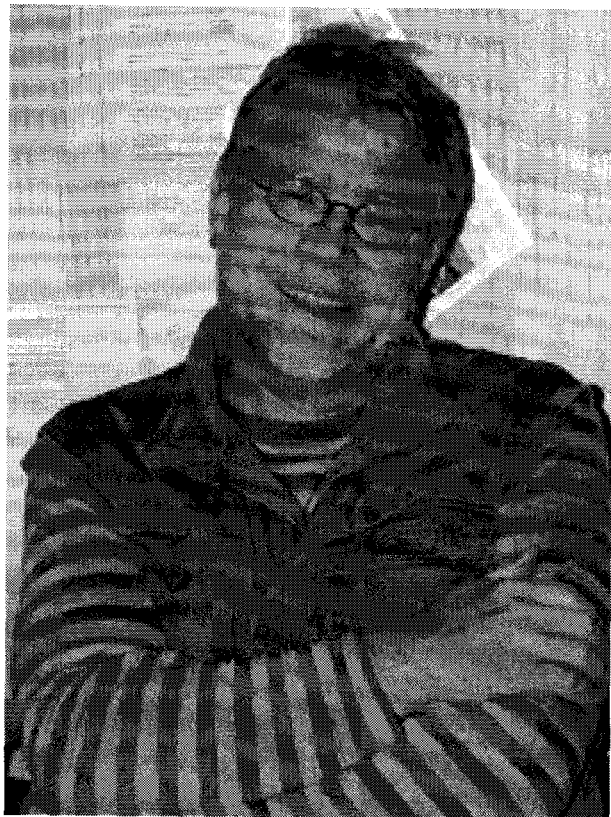
Mutkien kautta tohtoriksi

Jos ihmisen elämässä ylipäättään voidaan löytää ratkaisevia käännteitä, omani sattui eräänä huhtikuun yönä vuonna 1984. Olin istunut lattialla kirjoituskoneen ääressä tuntikausia yrittäen saada jonkinmoista kokonaiskuvaa referaattiliuskoihin kokoamistani ajatuksista. Olin kuin ääriään myöten täyttynyt vesiallas, jonka purkautumisreittiä ei kukaan vielä tiennyt, ei edes se, joka altaan oli täyttänyt. Mieli oli samaa, jäsentymätön ja hivenen pelokaskin. Tuleeko tästä mitään?

Pyöriteltyäni jälleen kerran jotain mieltäni askarruttavaa asiaa, alkoi sameudesta yllättäen kohoilla esiin teemoja ja ideoita. Kuo-hunta voimistui, kunnes varoittamatta seisova vesi ryöpsähti esteet repiväksi virraksi. Tuho oli hirmuinen, sillä tutkimusaiheen selkiytyminen edellytti oman maailmankuvani ja ihmiskäsitykseni tarkistamista. Uuden löytämisen ilo ja luopumisesta aiheutuva ahdistus sekoittuivat toisiinsa. Tiesin, että jotain tärkeää oli synty-mässä. Kirjoitin esiin nousevia ajatuksia kuumeisesti muistiin yrit-täen samalla laatia niistä jäsenneltyjä kokonaisuuksia ja yhteenve-toja. Tätä jatkui tuntikausia. Aamulla kun purkaus viimein laantui, opinnäytetyöni keskeiset osat olivat löytyneet. Itse en ollut enää entiseni.

Seuraavasta päivästä muistan, kuinka riensin muistiinpanojeni kanssa työni toisen ohjaajan, Jyrki Hilpelän luokse. Muistan myös hänen kummastelevat ilmeensä kun kiihkon vallassa kerroin merkillisistä keksinnöistäni. Parhaiten kuitenkin muistan, kuinka tuona vimmaisena yönä kävin painiin omien ajatuskiivettymieni kanssa ja kuinka täydellinen kiihkon ja hyvänolon tunne voitettua ottelua seurasi. En osaa verrata tuota tunnetta mihinkään muuhun kokemaani. Ehkä voittanut huippu-urheilija tai juuri synnyttänyt äiti kokee jotain samankaltaista.

*Risto Ikonen siviiasusteis-
saan ilmeises-
ti työpaikal-
laan Joensuun
yliopistossa.*

Olen jälkikäteen moneen kertaan miettinyt, mitä tuona huhtikuun yönä oikein tapahtui. Kirjallisuuden perusteella kyse ei ole mitenkään poikkeuksellisesta ilmiöstä. Tutkimustyöhön näyttää liittyvän läpimurtovaiheita, jotka saavat tekijässään aikaan euforisia tuntemuksia. Omalla kohdallani purkausvaihe näyttää kuitenkin olleen poikkeuksellisen vahva. Syynä lienee tilanteen uutuus.

Olin armeijan jälkeen ajautunut luokanopettajaopintoihin, jotka eivät rakenteensa puolesta juuri eronneet kouluopetuksesta. Riitti kun noudatti annettua lukujärjestystä. Kurssitovereiden mielessä kajasteli opettajanvirka, mihin nähden tiedeopinnot olivat toissijaisia. Satuinkin kuitenkin aloittamaan opintoni aikana, jolloin luokanopettajatutkinto edellytti kasvatustieteen syventävien opintojen suorittamista. Jouduin siis tekemään myös syventävien opin-

tojen opinnäytetyön. Tutkielmaseminaarit olivat menneet osaltani sivu suun. Osallistuin istuntoihin ja pidin myös oman esitelmän, muistaakseni aiheena oli antiikin Kreikan filosofia. Otin ahkerasti osaa ylioppilaselämään, joten päätin suosiolla varata ylimääräisen opiskeluvuoden opinnäytetyön tekemiseen. Niinpä lopullinen tutkimusaihe täsmentyi vasta neljännen opiskeluvuoden päätyessä, jolloin suuri osa kurssitovereistani lopetteli jo omia opintojaan.

Syksyllä 1983 tilanne poikkesi täysin aiemmasta. Kurssitovereistani oli opintojaan lopettelemassa enää vain jokunen. Lukujärjestyksestä ei ollut enää tietoaakaan. Sitkeästi vakuuttelin henkilökunnalle, kavereilleni ja itselleni tekeväni syventävien opintojen opinnäytetyötä. Uskoin siihen kai itsekkin. Luin kirjoja ja tein referaatteja. Aiempiin opintoihin sisältyneistä metodiopinnoista ei ollut mitään hyötyä, sillä kyselytutkimusta en aikonut tehdä. Kurssitovereiden kaikkoamisesta oli sikäli hyötyä, että nyt pääsin kämppekaverini kautta tutustumaan muiden tieteenalojen opiskelijoihin. Olin aina valmis osallistumaan tieteentekoa koskeviin keskusteluihin, minkä ansiosta seminaarihenki alkoi väistyä yliopistohengen tieltä. Kokosin aihealueeltani aina vain lisää tietoa. Kyse ei ollut mistään systemaattisesta tiedonkeruusta vaan pikemminkin harhailevasta etsinnästä. Epäsystemaattisesta kirjallisuuteen perehtymisestä johtuen opiskelijakämppäni kertyi sekalainen kokonaisuus tekstireferaatteja. Lopulta päätin ryhtyä kokoamaan referaattien pohjalta yhtenäistä esitystä. Kirjoittaminen eteni tuskaisasti, teinhän nyt ensimmäistä kertaa itsenäisesti tiedetyötä. Tutkimukseni aihepiirikin oli jäänyt luennoilla huomiotta. Arvatenkin juuri todellisen tiedetyön uutuus voimisti läpimurtoyönä koetun voitonriemun tavanomaista rajummaksi.

Kun pro gradu -työni päälinjat olivat kerran ratkenneet, laadin muutamassa viikossa käsikirjoitusluonnoksen, jonka vein sitten Hilpelän arvioitavaksi. Sain perusteellisen palautteen, joka auttoi jäntevöittämään esityksen rakennetta ja rikastuttamaan sen sisältöä. Kesäksi menin töihin eteläsuomalaisen kaupungin kesäsiirtolaan ja vapaa-aikanani viimeistelin työstäni lopullisen version.

Luovuuden olemusta selvitettyt tutkielmani hyväksyttiin aikanaan kasvatustieteen syventävien opintojen opinnäytetyöksi. Saamani erittäin hyvä arvosana yllätti iloisesti, sillä olin jo ehtinyt epäillä, mahtaisivatko kultajyviksi luulemani löydökset osoittautua silkaksi katinkullaksi. Sittemmin tutkielma julkaistiin myös tiedekunnan julkaisusarjassa. Kaikesta tästä mieleeni jäi kytemään ajatus mahdollisesta jatkosta. Opiskelijavuodet olivat kuitenkin jo jäämässä taakse ja edessä oli siirtyminen opetustyön pariin ja perheen perustaminen.

Koulutyö oli antoisaa ja näin varsinkin päästyäni opettamaan kolmiopettajaisen Kylmäojan ala-asteen ylempiä luokkia. Opinnäytetyön kirjoittaminen oli kuitenkin antanut esimakua toisenlaisesta elämänurasta. Siihen ei kuulunut pysyvä virkasuhde, ennalta määrätyt työtehtävät eikä selkeä työjärjestys. Mutta lupasi tutkijaura muutakin kuin lyhytaikaisista työsuhteista aiheutuvaa epävarmuutta. Se lupasi tekemisen vapautta, jolloin työtehtävieni suunnittelija, toteuttaja ja ankarin kriitikko olisi tutkija itse. Ja ennen kaikkea se lupasi löytämisen iloa.

Korviketta tiedetyölle tarjosi Kontiolahden kunnassa Jorma Enkenbergin johdolla käynnistynyt Konti-projekti, jonka yhteydessä myös Kylmäojan koulu siirtyi tietokoneaikaan. Projekti-ohjelmaa toteuttavana riviopettajana sain ensituntuman akateemisen hankemaailman saloihin. Sain jopa osallistua alan tutkijatapaamiseen, kuunteluoppilaana tosin. Yhtä kaikki nämä kokemukset lisäsivät entisestään kiinnostustani tutkijantyötä kohtaan.

Opettajatyöni ohessa jatkoin yliopisto-opintojani. Aloin suorittaa sosiologian sivuaineopintoja saavuttaakseni näin jatko-opintokelpoisuuden. Tässä vaiheessa vielä kuvittelin jatkavani luovuusteeman selvittelyä. Seuraavana menin mukaan kasvatustieteiden tutkijaseminaariin, joka järjestettiin vielä tiedekunnan yhteisenä tilaisuutena. Nykykäytännöstä poiketen seminaarit olivat yleisölle avoimia, joten niihin oli pääsy myös niillä, jotka vasta harkitsivat jatko-opintojen aloittamista. Tilaisuudet olivat erittäin opettavaisia, pääsihän niissä kuulemaan työnsä ei vaiheissa olevia esityksiä.

Seminaariin osallistuminen ei ollut suinkaan oma keksintöni. Siihen minua kehotti professori Simo Seppo, joka oli ollut pro gradu -työni toinen ohjaaja. Hänen kannustuksestaan laadin myös ensimmäisen tutkijaseminaarissa pitämäni esitelmän, jossa yritin hahmotella lähestymistapaani. Opponentiksi sain Kari Ruohon, joka antoi kirvelevän oppitunnin akateemisena väittelyn perusteista. Mikään ei tuntunut olevan kohdallaan. Asetelma oli itselleni täysin outo, mitä ei näin jälkikäteen voi kuin ihmetellä. Tuohon aikaan saattoi siis saada akateemisen oppiarvon ilman että kertaakaan oli joutunut aidosti puolustamaan näkökantojaan! Esitystilanteen tärkein anti oli, että pidin välttämättömänä selvittää ensin valtaan liittyviä kysymyksiä ja vasta sitten jatkaa luovuusteeman käsittelyä.

Vuonna 1989 sain kaksi apurahaa, joiden turvin pystyin keskittymään puolen vuoden ajaksi tutkimustyöhön. Tuona aikana valmistui noin satasivuinen vallan olemusta ruotiva käsikirjoitusni vaska. Ilmeisesti tämä nosti uskottavuuttani siinä määrin, että syksyllä 1990 sain vuoden mittaisen pestin tutkijavirkaan. Tarkoitukseni oli laatia vallan ja luovuuden välistä suhdetta tarkasteleva väitöskirja. Esimiehenäni ja samalla ohjaajanani oli professori Seppo.

Siirtymä opettajanvirasta tutkijatyöhön ei tapahtunut kivuttomasti. Työn ohessa opiskeleminen oli merkinnyt pitkälle aamuyöhön venyviä työrupeamia, minkä tähden en päivisin jaksanut olla sellainen isä kuin mitä olisin toivonut. Opinnot ryöstivät tilaa ei vain perheen yhteisestä ajasta vaan myös pienestä asunnostamme. Työnurkkaus oli erotettu hyllyköllä olohuoneesta. Noilta ajoilta on jäänyt mieleeni, kuinka horrostan sohvalla kahden pojan kiipeillessä ylläni. Se ei minua haitannut, olipahan isästä edes jotain iloa lapsilleen. Avioliitolle tällainen ei kyllä tehnyt hyvää.

Aloittaessani kuukausipalkkaisen tutkijantoineni kuvittelin selvitteleväni vallan ja luovuuden välistä suhdetta. Luin alaan liittyvää kirjallisuutta ja tein referaatteja. Kävi kuitenkin niin, että eräänä päivänä huoneeseen asteli professori Simo Seppo ja kysyi, tiesinkö kuka on Adolf Diesterweg. Sanoin, että enpä tuota tiedä.

Seppo kertoi tämän olevan 1860-luvulla kuollut saksalaisen kansanopetuksen uranuurtaja, jonka muistokonferenssi oli määrä pitää Berliinissä parin kuukauden päästä. Mutkattomaan tyyliinsä Seppo kysyi, kiinnostaisiko minua lähteä mukaan. Yhtä mutkattomasti vastasin, että kyllä. Sillä hetkellä ratkesi, että jatkossa tutkimukseni tuli suuntautumaan kasvatuksen historiaan. Ryhdyin välittömästi valmistelemaan esitystä aiheesta *Diesterweg und Finnland*, olihan Uno Cygnaeus aikoinaan vierailut tuon mukavan miekkosen luona. Oletin, että suomalainen kansakoulu olisi saanut enemmänkin vaikutteita diesterwegiläisyydestä. Vaivannäköni osoittautui sittemmin turhaksi, sillä en loppujen lopuksi päässyt esittämään tekelettäni eikä tuota yhteyttäkään tahtonut lopulta löytyä. Toisaalta, tulinpahan perehtyneeksi Suomen ja Saksan kouluhistoriaan.

Itse matka oli ikimuistoinen. Berliinin muuri oli murtunut vain muutama kuukausi aiemmin, joten monin paikoin oli vielä nähtävissä läntisen ja itäisen Saksan ero. Konferenssipaikkana oli Itä-Berliinissä sijainnut opettajien talo, jonne oli kokoontunut pääosin entisistä itäsaksalaisista koostuva osanottajajoukko. Esitelmät olivat mielenkiintoisia mutta mielenkiintoinen oli myös se historiallinen asetelma, joka löi leimansa koko konferenssiin. Erityisesti mieleen jäi spontaanisti pidetty vetoomuspuheenvuoro, jossa kerrottiin uusien vallanpitäjien aikovan puhdistaa yliopistot epäilyttäivistä aineksista, mikä käytännössä tarkoittaisi DDR:n ajan henkilökunnan erottamista. Näinhän sittemmin tapahtuikin. Imperiumin raunioilla pidetyn konferenssin tärkein anti itselleni oli päätös, että teen väitöskirjani diesterwegiläisestä koulupolitiikasta. Tämä merkitsi sitä, etten enää jatkanut valtaa käsittelevän käsikirjoituksen työstämistä. Neljä vuotta myöhemmin muokkasin vähäarvoisempaan pitämstäni alkuosasta sosiologian syventävien opintojen opinnäytetyön. Loppuosa, jonka toivoin ehtiväni joskus muokata julkaisukuntoon ja jota itse pidin käsikirjoituksen arvokkaimpana osana, on yhä edelleen työstämättä. Käsikirjoitus roikkui julkaisuluettelon osana vuosikausia, kunnes jätin sen pois

joskus 1990-luvun loppupuolella.

Vaikka tutkimuksen tarkoitus oli hakea mahdollisia yhteyksiä suomalaisen koululaitoksen ja Adolf Diesterwegiltä välillä, työn painopiste oli mielestäni saksalaisen koululaitoksen tarkastelussa. Oli selvitettävä se kehityspolku, jonka eräänlaisena päätepisteenä oli tuon preussilaisen koulumiehen toimet 1800-luvun puolivälin tietämillä. Mutta jotta koululaitoksen kehitys olisi sijoitettavissa oikeisiin yhteyksiinsä, katsoin tarpeelliseksi perehtyä ensin Saksan kulttuurihistoriaan ja tietysti myös poliittiseen historiaan. Tämä oli mieluisa tehtävä, sillä olinhan jo pikkupoikana ihastunut historiaan luettuani Grimbergin mainiota maailmanhistoriaa. Hyvin pian tein kuitenkin järkyttävän havainnon: vaikka kuvittelinkin osaavani yhtä sun toista historian alalta, aiheeseen perehtyminen osoitti aiemmat tietoni paitsi pintapuolisiksi myös kovin aukkoisiksi. Se, mitä luulin historiatiedoksi, osoittautui ylimalkaisesti sutaistuksi karikatyyriksi, jolla oli vain hyvin vähän tekemistä sen elämää pursuavan runsauden kanssa, johon nyt sain tutustua. Herääminen historiatietoisuuteen oli lähes yhtä järjestyttävä kokemus kuin taannoinen havahtumiseni tutkijatietoisuuteen.

Sitkeästi kävin läpi myös saksankielistä kirjallisuutta, vaikken kyseistä kieltä ollutkaan kouluaikoina opiskellut. Oppikoulussa pääkieliä olivat englanti ja ruotsi, lukiossa olin taas valinnut kolmanneksi kieleksi venäjän. Jo opiskeluaikoina kävi kuitenkin ilmi, että saksan kielestä olisi ollut enemmän hyötyä kuin venäjästä. Valmistumisen jälkeisinä vuosina tämä havainto kypsyi päätökseksi yrittää omin avuin perehtyä saksan kielen perusteisiin. Kirjastosta lainaamieni kielikurssien avulla pääsin sen verran sisälle kieleen, että pystyin auttavasti lukemaan saksankielistä asiaproosaa. Ensimmäinen kannesta kanteen lukemani saksankielinen kirja oli radikaalikonstruktivismia käsittelevä kokoomateos, josta laadin myös seikkaperäisen referaatin. *Der Diskurs des radikalen Konstruktivismus* oli vaikuttava lukukokemus ei vain sisältönsä puolesta vaan myös siksi, että huomasin saavani selkoa myös saksankielisestä tekstistä. Tämä taito oli nyt enemmän kuin tarpeen

yrittäessäni perehtyä saksalaisen koululaitoksen vaiheisiin.

Vuoden työrupeaman tutkimustehtävä tuntui lopultakin täsmentyneen. Yksi ratkaisematon ongelma oli kuitenkin jäljellä: mitä tarkkaan ottaen aioin oikein tutkia? Ensialkuun olin ajatellut selvitellä, millaisia vaikutteita Cygnaeuksen koulusuunnitelma mahtoi Diesterwegiltä saada. Aiheeseen lähemmin perehdyttyäni kävi kuitenkin ilmi, ettei tuosta kysymyksestä saisi paljoakaan irti. Yhteys oli kyllä olemassa, mutta väistökirjaan asti siinä ei riittänyt tutkimista. Diesterwegistä yksinään ei taas ollut tutkimuskohteeksi, sillä häntä koskevaa tutkimusta oli saksalaisella kielialueella tehty enemmän kuin tarpeeksi. Nyt olin sitten kallistumassa tutkimaan saksalaisen kansanopetuksen vaiheita. Tältä pohjalta laatimani paperin toin tutkijaseminaariin, jossa oli vierailijana professori Martti Kuikka, josta tuli sittemmin työni toinen ohjaaja. Hän löysi nopeasti suunnitelmani heikoimman kohdan: jos aikoisin tarkastella saksalaista koulua, koko tutkimuksen joutuisi rakentamaan toisen käden lähteiden varaan. Toisaalta, jos olin kiinnostunut suomalaisen kansakoululaitoksen mahdollisista saksalais-vaikutteista, silloin kannattaisi Saksan kouluhistorian sijasta selvittää Suomessa käytyä koulukeskustelua. Niinpä tietysti! Koulukeskustelua käytiin sanomalehdissä, joten siinäpä olisi nyt tarjolla ensikäden lähde.

Uutta intoa puhkuen aloin perehtyä lehtikirjoituksiin. Yksinkertaiselta vaikuttava tehtävä osoittautui kuitenkin odotettua monimutkaisemmaksi. 1800-luvun puolivälin tietämällä ilmestyi jo lukuisia sanoma- ja aikakauslehtiä. Pitäisikö minun käydä ne kaikki läpi vai tyytyisinkö valitsemaan niistä vain merkittävimmät? Erityisesti ajallinen rajausta tuotti ongelmia. Kävisinkö läpi vain 1860-luvulla ilmestyneitä lehtiä vai pitäisikö aloittaa vielä kauempaa? Aitokonstruktivistisessä hengessä päättelin, että kansanopetusta koskevat mielipiteet on synteesi lukuisista ajatusjuonteista, joiden juuret saattavat johtaa hyvinkin kauas menneisyyteen. Riittääkö, että aloitan 1840-luvulta? Vai autonomian alun tienoilta? Viimeksi mainittu vaihtoehto vaikutti lupaavalta, tarjosihan tuo Suomen

historian kiistaton käännekohta kohtalaisen luontevan rajapyykin tarkastelulleni. Aloin käydä kirjaston mikrofilmiluokassa läpi Åbo Tidningarin vuosikertoja vuodesta 1809 alkaen. Muutaman vuosikerran jälkeen mieleeni hiipi epäily: entäpä jos aiheesta on käyty keskustelua jo ruotsin vallan aikaisissa vuosikerroissa? Lopulta löytyi raja, jota en voisi enää mitenkään ylittää: Suomen ensimmäisen sanomalehden vuonna 1770 ilmestynyt näytenumero.

Alkaessani käydä läpi Åbo Tidningaria ajattelin poimia tekstimassasta kirjoitukset, joissa vähintäänkin sivuttiin kouluopetukseen liittyviä kysymyksiä. Tätä poimintaa olisin sitten jatkanut eri lehtiä hyödyntäen aina vuoteen 1866 saakka. Ihan hyvä ajatus, paitsi että Åbo Tidningarissa koulua koskevat kirjoitukset olivat harvinaisen poikkeus. Näin siitä huolimatta, että lukuisissa kirjoituksissa käsiteltiin kasvatukseen ja opetukseen liittyviä kysymyksiä. Olisin toki voinut jatkaa aineistonkeruuta alkuperäisen suunnitelman mukaisesti ja poimia tekstimassasta vain kansanopetusta käsittelevät kirjoitukset. Toisaalta, näin toimiessani kirjoittaisin historiaa nykyhetkestä käsin. Konstruktivismin näkökulmasta katsottuna historia on kuin tavattoman monimutkainen fortunapeli, jossa liikkeessä ei ole vain kuula vaan myös kuulan liikettä ohjailevat naulat. Yksittäisen kuulan liikerata kuvastaa jotain tiettyä historiallista tapahtumasarjaa. Koska naulatkin vaihtavat koko ajan sijaintiaan, etukäteen ei voi tietää, mihin kuula lopulta päättyy. Edettäessä menneestä tulevaan päin historian kulku näyttäytyy sattumanvaraiselta. Pienet satunnaiset tekijät, joiden seurauksena kuulan liikerata muuttuu vain hitusen, voivat aikaa myöten johtaa tyystin erilaisiin lopputuloksiin. Niinpä kirjoitettaessa historiaa menneestä nykyhetkeen päin, pelkkä kuulan liikeradan kuvaus ei vielä riitä. Sen lisäksi on hahmoteltava estenaulojen luonne ja liikunto ja ylipäättään koko se tapahtumakenttä, jossa tarkasteltava ilmiö esiintyy. Tilanne on kokonaan toinen, jos historiaa tarkastelee nykyhetkestä taaksepäin. Silloin jonkin ilmiön kehkeytyminen voidaan esittää toisiaan seuraavien tapahtumien kausaalisenä ketjuna. Menneeseen päin edettäessä historia näyttäytyy helposti välttämättömyyksien ketjuna.

Samalla on kuitenkin vaarana tuottaa välttämättömyyksien historiaa, joka estää näkemästä nykytilanteelle vaihtoehtoja.

Loppujen lopuksi päädyin kirjoittamaan historiaa menneestä nykypäivään päin. Samalla jouduin luopumaan ajatuksesta etsiä koulukeskustelun juuria, sillä tämä olisi ollut yhtä järkevää kuin jos olisin koettanut etsiä Åbo Tidningarista televison haittavaikutuksia pohtivia kannanottoja. Ajanvietteiden haitallisuudesta lehdessä toki kirjoitettiin mutta ei tietenkään televisiosta, sillä eihän koko laitosta ollut tuohon aikana olemassa. Samalla tavoin lehdessä kirjoitettiin siitä, millä tavoin voitaisiin edistää ihmisten kasvua kohden valistunutta ja vastuunsa tuntevaa kansalaisuutta. Juuri tämän kattoidean alle näytti sijoittuvan niin Åbo Tidningarin kasvatusaiheiset kirjoitukset kuin myöhempien aikojen kouluaiheinen keskustelukin. Jos siis tarkoitukseni oli käydä läpi Suomen ensimmäisen sanomalehden kirjoituksia, silloin minun oli keskityttävä tarkastelemaan tuota kattoideaa eikä sen yhtä ala-kohtaa. Niin sitten teinkin. Tutkimuspestitni toisen vuoden kävin läpi Åbo Tidningarin vuosina 1770-1808 julkaistuja vuosikertoja. Kun kesällä 1992 tutkijakauteni päättyi, kasassa oli mappikaupalla kopioita lehden kirjoituksista, lukuisia tekstireferaatteja ja yhdeksi tiedostoksi koottu ja kommentein varustettu vuosikertojen sisällysluettelo.

Rahoituksen päätyttyä palasin takaisin opetustyön pariin. Entiseen tapaan jatkoin tutkimusta työn ohessa. Sosiologian syventävien opintojen oppinnäytetyö valmistui vuonna 1994. Olin myös jatkuvasti työstänyt Åbo Tidningarin kirjoituksiin perustuvaa käsikirjoitusta. Sen ensimmäinen, mammuttimaisiin mittoihin yltänyt versio tarkastettiin lisensointityönä vuoden 2004 lopulla. Tarkastajina toimivat professori Håkan Andersson Vaasasta ja professori Antero Heikkinen Joensuusta. Heidän esittämänsä huomiot olivat suureksi avuksi paneutuessani väitöskirjatekstin kirjoittamiseen. Keväällä 1995 siirryin tiedekunnan apurahan turvin vapaaksi tutkijaksi. Vasta vapaalle päästyäni tajusin, kuinka loppuun olin itseni ajanut. Koulutyö tunki väkisin uniin. Heräilin yöllä kiirehtiäkseni

kouluun, sillä luulin oppilaiden jo odottavan luokassa. Joskus olin jättänyt jonkin ehdottoman tärkeän kouluasian tekemättä. Päivisin tunsin itseni pohjattoman uupuneeksi. Pikkuhiljaa aloin kuitenkin toipua ja muutaman kuukauden kuluttua painajaisetkin vähitellen lakkasivat. Aaltosen säätiöltä saamani apuraha jatkoi tutkimustyötä vielä yhdellä lisävuodella.

Väitöskirjaa tehdessäni sain huomata, että sinällään vähäpätöiseltä vaikuttava lisensiaatintyön tarkastustilaisuudessa esitetty toive saattoi johtaa hirmuisen työmäärän vaativaan uurastukseen. Niinpä kun tarkastajat huomauttivat, että jossain kohden voitaisiin esimerkiksi taulukkomuodossa esittää, mikä on kasvatusaiheisten tekstien osuus lehden muuhun aineistoon verrattuna, seurauksena oli monta kuukautta kestänyt työrupeama. Päivä toisensa jälkeen istuin lukulaitteen ääressä ja mittasin lehdessä julkaistujen kirjoitusten pituuksia. Lopputuloksena oli muutama kuvio, joihin uhrattua työmäärää ei hevin voisi arvata. Siitä ei kuitenkaan pääse mihinkään, että lehdestä saatavan yleiskuvan kannalta nuo kuviot olivat vaivan arvoisia, asettivathan ne tarkastelun jämäkästi raameihinsa.

Kirjoittaminen eteni välistä tuskastuttavan hitaasti. Kun apurahakausi aikanaan päättyi, jatkoin työskentelyä työttömyyspäivärahan turvin. Keväällä 2007 sain tiedekunnasta hoitaakseni pieniä opetustehtäviä. Päivärahan sovittelusta johtuen tuloni eivät juuri kohentuneet. Siitä huolimatta pidin tärkeänä hankkia työkokemusta myös yliopiston puolella. Itse väitöskirjatyö alkoi kuitenkin tuntua jo liiankin raskaalta. Alkuvuodesta päätin, etten aja partaani, ennen kuin olen jättänyt käsikirjoituksen arvioitavaksi. Kenties tämä pakkotilanne sai viimeistelytyöhön vauhtia, sillä jo toukokuussa oli partani ajettu. Vuoden 2007 lopulla tarkastettiin väitöskirjaksi tarjoamani käsikirjoitus *Åbo Tidningar 1771-1808 ja kasvattava yhteiskunta*. Vastaväittäjinä olivat Håkan Andersson ja Antero Heikkinen ja kustoksena professori Simo Seppo. Varsinaisesta väitöstilaisuudesta mieleeni on jäänyt vain muutamia hajamuistoja. Kaikki olennainen oli tapahtunut jo tätä ennen.

Nykynormien valossa tarkasteltuna tieni kasvatuksen historian tohtoriksi on turhankin mutkikas. Lopputuloksen kannalta jokainen sivupolku oli kuitenkin välttämättä tarpeen. Ja jos tulosta arvioi väistökirjalle myönnetyn arvosanan perusteella, pitkäkö lopullisen näkökulman etsintä näyttää olleen työlle eduksi. Väitöstyön etenemistä edisti professori Sepon ympärille kokoontunut nelihenkilinen kasvatuksen historiasta kiinnostunut tutkijaryhmä. Tätä joukkoa oli ohjaamassa myös professori Martti Kuikka, jonka asiantuntevat neuvot helpottivat suuresti käsikirjoitukseni muokkaamista. Parasta tuossa ryhmässä oli, että se antoi arvioivaa palautetta haluamatta silti liiaksi ohjailta varsinaista kirjoitustyötä. Tutkijan annettiin tehdä omia kokeilujaan, kunhan ne pystyi edes osapuilleen perustelemaan. Oman tohtoritaipaleen aikana vahvistui myös käsitys, että tutkimusaiheen täsmentyminen on ensimmäinen konkreettinen tutkimustulos, jonka saavuttaminen vaatii jo sekin paljon tutkimustyötä.

Kirjoittajan esittely:

Nimi: Risto Ikonen

Syntymäaika: 17.3.1959

Arvo: dosentti

Väitös: 28.11.1997

Vastaväittäjät: prof. Håkan Andersson ja prof. Antero Heikkinen

Kustos: prof. Simo Seppo

Toiminta väitöksen jälkeen: tuntiopettajuuksia, sijaisuuksia ja määräaikaisia työsuhteita Joensuun yliopistossa vv. 1997-2009. Kasvatustieteen ja aikuiskasvatuksen yliopistonlehtori elokuusta 2009 lähtien. Kasvatuksen historian verkoston perustajajäsen. Kasvatus & Aika –lehden toimituskunnan jäsen vv. 2007-08 ja päätoimittaja 1.6.2008 alkaen. Suomen Kouluhistoriallisen Seuran hallituksen jäsen.